

„ЖИЛИ БУЛИ...”,
АБО КАЗКА В НАВЧАННІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Олександра Антонів

Львівський національний університет імені Івана Франка (Україна)

Анотація. Процес навчання української мови як іноземної – складний і довготривалий процес, який вимагає від викладача творчого підходу, залучення неординарних матеріалів. Казка як жанр фольклору є вдячним матеріалом для вивчення мови в іншомовній аудиторії, оскільки, крім удосконалення мовних і мовленнєвих умінь та навичок, вона розширює знання іноземця про Україну, ментальність народу, ціннісні орієнтири етносу.

Ключові слова: лінгводидактичний процес, текст фольклору, казка, види мовленнєвої діяльності, мовні і мовленнєві уміння і навички

Знання культури займає вагомe місце у лінгводидактичному процесі, оскільки дозволяє іноземцю правильно інтерпретувати інтралінгвальні та екстралінгвальні явища, а отже, відповідно на них реагувати. Уявлення про способи представлення культури України в навчанні іноземців виявляються в авторських підходах до створення підручників, посібників та інших дидактичних матеріалах.

У своїй статті спробуємо наголосити на важливості ознайомлення іноземних слухачів із фольклорними текстами, окреслити науково-методичні підходи до подання фольклорних матеріалів.

Короткий огляд сучасних підручників з української мови як іноземної дозволив нам зробити висновок, що автори досить суб'єктивно підходять до залучення текстів народних казок в навчальний процес. Аналіз посібників, орієнтованих на польськомовного слухача¹ (поза увагою

¹ О. Белей, *Розмовляєте українською? Підручник української мови*, Wrocław 2006, ss.188; В. Василенко, *Українська мова. Поглиблений практичний курс* Т. 1–2, Poznań 2001, ss. 513; І. Нук, М. Кавеска, *Вивчаємо українську мову. Podręcznik do nauki języka ukraińskiego*, Lublin 2003, ss. 228; J. Śpiwak, *Podręcznik języka ukraińskiego. Samowчитель української мови для всіх*, Warszawa 1996, ss. 507; Е. Wasiak, *Сучасна українська літературна мова: Вправи з фонетики і морфології*, Warszawa 1989, ss. 57; *Ukraiński nie gryzie! Innowacyjny kurs od podstaw. Aktywna nauka słownictwa i gramatyki za pomocą ćwiczeń*, Warszawa 2011, ss. 149; *Ukraiń-*

залишимо посібники, які орієнтовані на вдосконалення граматики чи фонетики²) дозволяє стверджувати, що казка як жанр фольклору представлений у названих посібниках досить хаотично.

Підручник професора Львівського національного університету Івана Денисюка, а також Данути Ярчак та Євгенії Кухарської³ є найранішим за часом написання. Авторські тексти до уроків написані красивою, барвистою українською мовою, яку легко читати. А це робить підручник цікавим об'єктом дослідження. Крім текстів літературного походження, натрапляємо на фольклорні: казка *Пан Коцький*, пісня *Ой не ходи, Грицю*, старі галицькі анекдоти.

Підручник Івана Співака⁴, багатий на тексти історичної тематики. Трохи меншу за обсягом частину становлять художні тексти. З фольклорних текстів представлені лише дума *Маруся Богуславка*, перекази *Як Довбуш дістає силу*, *Топірець Довбуша*.

Підручник Володимира Василенка⁵, що вийшов у Познані 2001 року у двох томах, значно компенсує брак фольклорних текстів. Для нього характерна переважна кількість народознавчого матеріалу, зокрема легенди і перекази: *Чорт*, *Домовик*, *Лісовик*, *Водяник*, *Блуд*, *Мавка*, *Мати-й-мачуха*, *Соняшник*, *Підсніжник*, *Лілії*, *Звідки взялися ластівки*, *Буслиний суд*, *Яргорів*, *Малашівці*, *Туторів*, *Деренівка*, *На чім чорт своїх дітей колише*, *Упирі*, *Чому буває бабине літо*, *Долина червоних маків*, *Заздрісна мачуха*, *Кара за дитину*.

Трохи менший за обсягом матеріал, що розповідає про історичні події, постаті минулого, початки письменності і книгодрукування в Україні, історичні пам'ятки. Менш представлені художні твори.

Підручник Ірини Гук та Мирослави Кавецької⁶, попри авторські тексти до кожного уроку, які відповідають певній комунікативній темі, містить художні твори. З фольклорних текстів наявна лише казка *Лисичка-сестричка*.

ski kurs podstawowy. 1500 najważniejszych słów i zwrotów. Gramatyka, ćwiczenia, dialogi, zapis wszystkich nagrań, Warszawa 2009, ss. 95.

² Н. Станкевич, *Морфологія сучасної української мови: Збірник. вправ*, Wrocław 1997, ss. 112; I. Denysiuk, D. Jarczak, E. Kucharska, *Język ukraiński w ćwiczeniach. Skrypt dla studentów polskojęzycznych*, Szczecin 1993, ss. 132; E. Wasiak, *Сучасна українська літературна мова: Вправи з фонетики і морфології*, Warszawa 1989, ss. 57.

³ I. Denysiuk, D. Jarczak, E. Kucharska, *Język ukraiński w ćwiczeniach. Skrypt dla studentów polskojęzycznych*, Szczecin 1993, ss. 132.

⁴ J. Śpiwak, *Podręcznik języka ukraińskiego: Самовчитель української мови для всіх*, Warszawa 1996.

⁵ В. Василенко, *Українська мова. Поглиблений практичний курс* Т. 1–2, Poznań 2001.

⁶ I. Huk, M. Kawecka, *Вивчаємо українську мову. Podręcznik do nauki języka ukraińskiego*, Lublin 2003.

У 2006 році на книжковому ринку з'явився підручник Олега Белея⁷. Автор намагався поєднати досить цікаві тексти різних родів і жанрів. Суб'єктивним можна вважати вибір прозових фольклорних творів, зокрема казок, оскільки деякі з них не є популярними і відомими більшості носіїв мови, наприклад, казки *Знаємо* або *Як квітець до березня в гості їздив* тощо.

Останні книжкові новинки⁸ взагалі не містять текстів казок. Як бачимо, є на чим подумати методистам. По-перше, варто вирішити, які критерії відбору текстів. З цією метою варто було б провести соціологічне дослідження серед різних вікових і соціальних груп на предмет популярності казок, казкових героїв, звернути увагу на відображеність казки у мовній картині світу українців. Частина такого дослідження зроблено на кафедрі українського прикладного мовознавства у магістерській роботі Іванни Фецько. Студентка провела опитування серед студентської молоді і з'ясувала, що найбільш популярними в аудиторії українських студентів є такі казки: *Колобок* (21%), *Івасик Телесик* (15%), *Котигорошко* (15%), *Ріпка* (10%), *Рукавичка* (10%), *Коза дереза* (9%), *Кривенька Качечка* (8%), *Солом'яний бичок* (5%), *Лисичка-Сестричка і Вовк-Панібрат* (3%), *Лисичка і Журавель* (3%), *Півник і двос мишенят* (1%).

По-друге, варто диференціювати вибір матеріалу залежно від рівня знань студентів. На початковому етапі (A1-A2) рекомендовано подавати малі за обсягом тексти, деколи їх можна адаптовувати чи скорочувати. На Міжнародній літній школі «Українська мова і країнознавство», що проходить щорічно на базі Львівського національного університету імені Івана Франка, для вказаного рівня пропонували казку *Курочка Ряба*. На середньому рівні – казки більші за обсягом, складніші лексично і синтаксично, наприклад, *Рукавичка*, *Солом'яний бичок*. На вищому – *Котигорошко*, *Івасик Телесик*.

По-третє, залежно від рівня знань групи і складності тексту можна подавати казку як текст для домашнього читання, текст, який читають в аудиторії, текст для аудіювання, запропонувати початок казки і попросити студентів дописати її кінець. Отже, казку можна використовувати у навчальному процесі для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності: читання, аудіювання, письма, говоріння залежно від методичної мети викладача і рівня групи.

Спробуємо запропонувати можливі завдання для середнього рівня знань студентів, які вивчають українську мову на основі казки *Рукавичка*.

⁷ О. Белей, *Розмовляете українською? Підручник української мови*, Wrocław 2006.

⁸ *Українські не грызі! Інноваційний курс од podstaw. Акtywна nauka słownictwa i gramatyki za pomocą ćwiczeń*, Warszawa 2011; *Український курс podstawowy. 1500 najważniejszych słów i zwrotów. Gramatyka, ćwiczenia, dialogi, zapis wszystkich nagrań*, Warszawa 2009.

Спочатку можна ввімкнути аудіозапис казки (бажано з музичним супроводом, озвучення різними голосами). Як правило, студентам дають прослухати казку двічі.

З'ясування того, чи іноземці все зрозуміли, можна проводити, не детально аналізуючи кожне слово, оскільки це нудно, а запропонувавши переказати казку. Причому переказ може „йти по колу”: викладач починає, а кожен наступний студент послідовно доповнює розповідь.

Після цього викладач може запропонувати студентам зіграти казку в ролях. Така рольова гра збуджує увагу студентів. Вони часто додають інформацію від себе або роблять цікаві коментарі. Завдання викладача у цей час виправляти мовні помилки або фіксувати їх для обговорення пізніше.

Оскільки Рукавичка рекомендована як навчальний матеріал для середнього рівня, то можна актуалізувати лексичні, граматичні вміння і навички, наприклад, запропонувати студентам: а) записати назви звірів (свійських і диких); б) утворити від цих назв демінутивні форми; в) створити порівняльну таблицю звуконаслідувальних відповідників, які продукують звірі в українській та польській мовах; д) дописати дієслова на означення дій казкових персонажів, наприклад: *Жабка-Скрекотушка – скрекоче* та інші.

На домашнє завдання можна попросити студентів-іноземців самим скласти казку або записати українською мовою якусь з національних казок самих студентів.

Деколи викладач може імпровізувати і запропонувати записати студентам казку на уроці. Більше зацікавлення виникне тоді, коли кожен буде дописувати лише одну фразу після того, як побачить фразу свого попередника (інша інформація буде прихована). Таке завдання виконують мовчки, а вкінці викладач може зачитати студентську імпровізацію, проаналізувати мовні помилки.

Як бачимо, казка не лише розширює межі знань про культуру, фольклор, а й може стати цікавим навчальним матеріалом, базою для розвитку мовних та мовленнєвих умінь і навичок. Фольклорні тексти – невичерпне джерело народної мудрості, відображення ментальності народу, його ціннісних орієнтирів, поведінкових стратегій. Такі тексти – цікавий матеріал для роботи в іншомовній аудиторії, вони сприяють інкультурації іноземних слухачів, удосконаленню соціокультурної компетенції тих, хто вивчає українську мову як іноземну.

ЛІТЕРАТУРА

- Олег Белей, 2006. *Розмовляєте українською? Підручник української мови*, Wrocław, ss.188.
Володимир Василенко, 2001. *Українська мова. Поглиблений практичний курс* Т. 1–2, Poznań, ss. 513.

-
- Ніна Станкевич, 1997. *Морфологія сучасної української мови: Збірник. вправ*, Wrocław, ss. 112.
- Ivan Denysiuk, Danuta Jarczak, Eugenia Kucharska, 1993. *Język ukraiński w ćwiczeniach. Skrypt dla studentów polskojęzycznych*, Szczecin, ss. 132.
- Irena Huk, Myroslawa Kawecka, 2003. *Вивчаємо українську мову. Podręcznik do nauki języka ukraińskiego*, Lublin, ss. 228.
- Jan Śpiwak, 1996. *Podręcznik języka ukraińskiego: Самовчитель української мови для всіх*, Warszawa, ss. 507.
- Heliodor Świącicki, 1923. *Rzecz o języku ukraińskim: gramatyka z przykładami*, Lwów, ss. 30.
- Ukraiński nie gryzie! Innowacyjny kurs od podstaw. Aktywna nauka słownictwa i gramatyki za pomocą ćwiczeń*, Warszawa 2011, ss. 149.
- Ukraiński kurs podstawowy. 1500 najważniejszych słów i zwrotów. Gramatyka, ćwiczenia, dialogi, zapis wszystkich nagrań*, Warszawa 2009, ss. 95.
- Elżbieta Wasiak, 1989. *Сучасна українська літературна мова: Вправи з фонетики і морфології*, Warszawa 1989, ss. 57.

„ONCE UPON A TIME ...”, OR FAIRY TALE IN THE PROCESS
OF LEARNING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Summary. The process of teaching Ukrainian language is difficult and long process that requires from a teacher creative approach, involving extraordinary materials. Tale as a genre of folklore is a grateful material for language learning in foreign language audience, since, in addition to improve language and speech abilities and skills, it extends the knowledge of foreigners about Ukraine, the mentality of the people, value orientations of the ethnic group.

Key words: linguodidactic process, text of folklore, fairy tale, kinds of speech, language and speech abilities and skills